

Tijdschrift voor Numismatiek

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- & PENNINGKUNDE

VOL. XXVI

Tweemaandelijks tijdschrift

Nr. 4 1976

Verantw. uitgever & redactie : **VAN KEYMEULEN A.**
Jules Lootenslaan 33, 9620 ZOTTEGEM.

Bijdrage : Beschermend lid : 500 fr.
Lid : 300 fr. — Buitenland : 350 fr. te storten bij
LE MAIRE, P., de Broquevillelaan 53, bus 12, 1200 Brussel of
op P.C.R. 000-0846038-04 van het E.G.M.P. te Brussel of
via de afdelingen.

JAARLIJKSE ALGEMENE VERGADERING LEUVEN - 17 OKTOBER 1976

Alle leden van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde zijn uitgenodigd de jaarlijkse algemene vergadering bij te wonen die plaats heeft op zondag 17 oktober 1976 (en niet 20 oktober zoals verkeerdelijk vermeld staat op blz. 96 van het vorig nummer van het *Tijdschrift*) in de Provinciale Tuinbouwschool, Mechelsevest te Leuven. Aanvang om 10 uur.

De organisatie berust bij de afdeling Leuven die bij deze gelegenheid een tentoonstelling en een ruilbeurs inricht.

Dagorde van de algemene vergadering :

- toespraak door de voorzitter van de afdeling Leuven
- toespraak en jaarverslag door de voorzitter van het E.G.M.P.
- jaarverslag van de schatbewaarder
- jaarverslag van de secretaris
- vaststellen van de bijdrage voor 1977
- op voorstel van de beheerraad te nemen maatregelen (die kunnen gaan tot uitsluiting uit de vereniging) ten opzichte van twee leden.

Gezien het belang van de dagorde dringt de voorzitter er op aan dat de leden een inspanning zouden leveren om zo talrijk mogelijk aanwezig te zijn op deze algemene vergadering. Het is lang geleden dat de algemene vergadering nog verplicht geweest is maatregelen te treffen tegen bepaalde leden. Het is voor de faam van het Europees Genootschap van groot belang dat deze punten op een serene en rechtvaardige manier zouden besproken worden, wat zowel een voorin- genomen tegenkanting als een systematische toegeeflijkheid uitsluit.

* * *

Traditiegetrouw wordt naar aanleiding van de algemene vergadering een zilveren penning uitgegeven. Deze penning, met op de voor- zijde een afbeelding van de Leuvense « Pieter » en opgedragen aan de heer Peeters, voorzitter van de afdeling Leuven, kan ter plaatse aan- gekocht worden maar kan ook vanaf heden schriftelijk besteld worden bij de heer Pierre le Maire, de Broquevillelaan 53, bus 12 te 1200 Brussel.

De penningen van het Genootschap — waarvan onlangs de cata- logus gepubliceerd werd — zijn zeer gezocht. Alle voorgaande uit- giften zijn trouwens uitgeput.

BIJZONDERHEDEN OVER DE MUNTVORMIGE GEDENKPENNINGEN VAN HET 25-JARIG AMBTSJUBILEUM VAN DE KONING

In het Bulletin van Vragen en Antwoorden - Kamer, 1976, blz. 2302 e.v. wordt het antwoord van de Minister van Financiën gepu- bliceerd op de vraag van de heer Kuypers betreffende de gedenk- penningen. De gegevens bevestigen bepaalde opmerkingen aange- haald in het *Tijdschrift voor Numismatiek* nr. 3, 1976, blz. 65-68, en volledigheidshalve publiceren wij thans de integrale tekst van het antwoord omdat daarin nog andere inlichtingen vervat zijn die onze lezers kunnen aanbelangen :

1. De uitgifte van de gouden gedenkpenning naar aanleiding van het 25-jarige bewind van Z.M. de Koning was het voorstel van een overeenkomst tussen de Koning-Boudewijnstichting en de Minister van Financiën enerzijds en een vijftigtal banken, private spaarkassen en openbare kredietinstellingen anderzijds.

In deze overeenkomst verbonden de betrokken financiële instellingen zich ertoe ongeveer 96.500 gedenkpenningen over te nemen.

Ondanks deze eerder beperkte verbintenis werd besloten 200.000 penningen te slaan, met dien verstande dat de Koning-Boudewijn-

stichting zich het recht van beschikking over 7.000 penningen voor- hield terwijl de financiële instellingen een intekenoptie verkregen op het saldo van de uitgifte.

Wegens de schier onmiddellijke overtekening van de 200.000 stuk- ken, diende een verdeelsleutel vastgesteld te worden voor het niet vast overgenomen saldo.

Om een gelijke behandeling te verzekeren werd de verdeling van dit saldo uitgevoerd naar rato van het aantal penningen dat elke instelling vast had overgenomen. In feite kon elke instelling dus beschikken over het dubbele van het aantal penningen waartoe zij zich tot vaste overname had verbonden in de overeenkomst.

De vast overgenomen penningen konden door de Koninklijke Munt onmiddellijk worden geleverd. Het saldo wordt omstreeks einde mei ter beschikking van de instellingen gesteld.

2. De Koning-Boudewijnstichting heeft bij de betrokken financiële instellingen met klem aangedrongen opdat zij in de mate van het mogelijke de kleine bestellingen bij voorrang zouden behandelen. Dientengevolge heeft o.m. de Vereniging der Belgische Banken haar hierbij betrokken leden verzocht de volgende verdeelsleutel toe te passen : vooraf één penning te verstrekken aan alle intekenaars, vervolgens een tweede penning aan allen die intekenden op méér dan één, daarna een derde aan allen die intekenden op méér dan twee, en zo tot vijf. Vanaf de vijfde omdeling waren de instellingen vrij om zelf verdelingscriteria aan te leggen.

De andere professionelen (wisselagenten) konden bij de banken penningen verkrijgen indien zij zich ertoe verbonden dezelfde priori- teitsregels na te leven.

De beschikbare gegevens wijzen op een massale intekening op één tot drie penningen bij alle financiële instellingen.

Verder blijkt uit voorlopige gegevens, slaande op 92 % van de verkoop in de banken, dat 78 professionelen 7.189 penningen hebben besteld, alsmede dat van de eerste schijf slechts enkele tientallen stukken aan het buitenland werden verkocht.

De berichten van sommige kranten over massale bestellingen van- wege het buitenland en door de munthandelaars zijn als loutere fantasie te bestempelen.

3. In de overeenkomst met de financiële instellingen werd uitdrukke- lijk bedongen dat de contractanten zich tot 31 december 1976 ervan moeten onthouden de gedenkpenningen te verkopen tegen een een- heidsprijs die hoger of lager dan 2.000 fr. zou liggen.

Vanaf 1 januari 1977 worden de gedenkpenningen toegelaten tot de verhandelingen die op de vrije markten van 's Rijks beurzen plaats hebben. Zij zullen alsdan tegen de dagkoers verhandeld kunnen worden.

4. Aangezien de uitgifte geschiedde voor rekening van de Koning- Boudewijnstichting en het bovendien geen muntstuk betreft, kon een

speciale verspreiding ten behoeve van de muntenverzamelaars niet in overweging worden genomen. Gelet op de aard van de penning en op zijn beperkte oplage zou een voorrangbehandeling van bepaalde belangstellenden niet verantwoord zijn geweest.

5. Een penning met Duits omschrift zou slechts in een uiterst beperkte oplage kunnen worden geslagen. Dit beperkte aantal zou een vraag doen ontstaan die de prijs buitensporig zou opdrijven. Om die reden werd afgezien van het slaan van een dergelijke penning.

6. Bij de officiële bekendmaking van de uitgifte van een gouden penning ter herdenking van het 25-jarig bewind van Z.M. de Koning, werd uitdrukkelijk bepaald dat de oplage beperkt was tot 200.000 penningen.

In de bovenbedoelde overeenkomst werd tevens bepaald dat na het slaan van deze 200.000 stukken het stempelgereedschap moet worden ondergebracht in het muntmuseum van de Koninklijke Munt van België.

Het beperkte aantal was dus één van de essentiële uitgiftemodaliteiten.

Aangezien daarvan niet kan of mag worden afgeweken, kan niet gedacht worden aan de aanmaak van een bijkomende hoeveelheid penningen met Nederlands of Frans omschrift.

7. Om toch tegemoet te komen aan de grote vraag van het publiek, werd besloten een tweede gouden gedenkpenning te slaan met dezelfde kenmerken van de eerste, op het omschrift na dat in het Latijn is.

Op deze penning kan worden ingetekend van 10 tot 31 mei 1976. Er is geen beperking van de oplage.

Alle gedenkpenningen waarop wordt ingetekend, zullen kunnen worden afgehaald bij de financiële instellingen vanaf een door de Koning-Boudewijnstichting bekendgemaakte datum.

Gelet op het grote succes van de intekening zal de levering van de stukken waarschijnlijk niet vóór oktober kunnen worden uitgevoerd.

HET DUITSE PAPIERGELD UIT DE JAREN 1914-1924 (vervolg)

Het noodgeld van 1914

Het Duitse papieren noodgeld uit de jaren 1914-1924 wordt gewoonlijk in verschillende min of meer welafgebakende groepen onderverdeeld, wat zeker aangewezen is om van de tienduizenden biljetten uit die tijd een duidelijk overzicht te kunnen geven. In de twee catalogi die wij hierboven als leidraad gebruikten komen deze ver-

schillende groepen voor, vermits zij telkenmale handelen over de periode 1874-1945.

De catalogi van Dr. Keller die wij nu verder nog in het licht zullen stellen, gaan ieder over een bepaalde periode en zo vinden wij de eerste noodgelduitgaven terug in *Das deutsche Notgeld von 1914* ⁽¹²⁾.

In een voorwoord van 48 bladzijden leren wij al het wetenswaardige over het eerste noodgeld uit wereldoorlog I. De voornaamste oorzaken die tot deze uitgaven aanleiding gaven, waren het hamsteren van de gouden en zilveren munten, het afvoeren van geldreserves uit de grensgebieden en een plotseling grotere geldomloop door de mobilisatie van het leger. Het waren vooral de munten van 1/2 tot 5 Mark die door papiergeld moesten vervangen worden, maar er waren ook wel uitlopers naar beneden toe tot 1 Pfennig en naar boven toe tot 10, 20 en zelfs 100 Mark.

De eerste briefjes uit deze groep werden op 31 juli 1914 te Bremen uitgegeven. Dit voorbeeld vond spoedig veel navolging en Dr. Keller vermeldt in zijn catalogus 452 verschillende emittenten, waarvan er 305 tot de overheid behoren. Samen hebben zij 1630 verschillende briefjes uitgegeven en wanneer men ook rekening houdt met de varianten dan groeit dit aantal wel tot 2600 uit (zie afbeelding nr. 3).

Afb. nr. 3 : Königs-Hütte O-S., 1 Mark, 6 August 1914

Met deze uitgiften werd voor het eerst afbreuk gedaan aan het muntrecht van de staat en men kan hier wel met reden zeggen : *Nood (-geld) breekt wet*. De uitgiften werden stilzwijgend geduld. Wie echter om een toelating vroeg kreeg ze niet.

(12) 2. Auflage, Berlin, deel I « A-H », deel II « J-Z », samen 206 bladzijden.

Uiteraard zijn de briefjes uit deze periode zeer eenvoudig van uitvoering, soms met de hand geschreven of gelectrografeerd. Zij werden niet alleen gedrukt op papier, maar ook op wasdoek en karton.

De meeste uitgiften dateren uit de maand augustus 1914 en wanneer zij een inleveringsdatum vermelden, dan sluit deze meestal een korte omloopsduur van enkele dagen, weken of maanden af.

Op 5 en 12 augustus 1914 bracht het rijk nieuwe *Darlehenskassenscheine* van 1, 2, 5, 10, 20 en 50 Mark in omloop en zo kon deze eerste noodgeldstroom spoedig ingedijkt worden. Tegen het begin van 1915 was dit eenvoudige noodgeld zo goed als uit de circulatie verdwenen. Voor de verzamelaars werden het algauw zeldzaamheden, wat sommige uitgevers ertoe aangezet heeft tot het herdrukken en het herschrijven over te gaan. De verzamelwaarde van deze briefjes ligt natuurlijk lager dan deze van de oorspronkelijke exemplaren.

De Kleingeldscheine van 1916-1922

Ongeveer twee jaar lang kon men het in Duitsland anno 1915 en 1916 zonder noodgeld stellen. In de zomer van 1916 doet er zich echter weer een gebrek aan pasmunt gevoelen en duikt er bijgevolg noodgeld op.

Onder de verschillende oorzaken van deze nieuwe schaarste aan pasmunt staat in de eerste plaats het feit dat de zilverstukjes van 50 Pfennig meer waarde kregen aan metaal dan als geld en zo verdwenen zij vlug uit de circulatie. Veel pasmunt vloeiende ook af naar de bezette gebieden en wat de soldaten daar op zak hadden, om met de kaarten te spelen wordt er wel eens beweerd, kan zeker het geldverkeer in de *Heimat* niet dienen.

Nieuwe nikkel muntjes konden door de *Reichsbank* niet in voldoende mate geslagen worden door gebrek aan bevoegd personeel. Maar ook dit nikkelgeld moest alras op zijn beurt aan de circulatie onttrokken worden omdat de oorlogsindustrie aan dit metaal dringend behoefte had.

Verder waren er nog steden die reusachtige hoeveelheden pasmunt hadden opgeslagen om een uitgave van noodgeld te voorkomen.

Zo breekt er een tweede noodgeldperiode aan die deze van 1914 in omvang ver zou overtreffen. Er worden vooral briefjes ter waarde van 50 en 25 Pfennig uitgegeven, dikwijls ook van 10 Pfennig en in mindere mate ook van 5 en 1 Pfennig.

Weerom wordt door deze uitgiften afbreuk gedaan aan het muntrecht van de staat en haast laconisch zegt het 50 Pfennigbriefje van Schiltach, uitgegeven op 1 oktober 1918: *Not brachte mich zur Welt, bin so gut wie Silbergeld.*

Zoals het noodgeld van 1914 worden de nieuwe uitgiften stilzwijgend geduld. De staat had er inderdaad niets tegen op dat er overal initiatieven werden genomen om de gestoorde geldcirculatie met noodoplossingen enigermate te normaliseren.

De uitgiften uit de jaren 1916-1917 waren, alhoewel grafisch beter verzorgd dan deze van 1914, toch nog eenvoudig van uitzicht, soms al eens met een stadszegel versierd (zie afbeelding nr. 4). In 1918 komen er steeds meer briefjes in omloop waarop een voornaam gebouw of een zicht op de lokaliteit afgebeeld staan. Er verschijnen ook reeksjes van 10, 25 en 50 Pfennig.

Afb. nr. 4 : Stadt Brake i.O., 50 Pfennig, 1 Mai 1917

Vele bekwame tekenaars ontwerpen de uitgiften van de gemeentebesturen, van verenigingen, van handelaars, van fabrieken, van spaarkassen, van tramwegen en dies meer. Al die *Kleingeldscheine* worden spoedig het jachtgebied van vele verzamelaars en men schat dat hun aantal op zijn hoogtepunt rond de 200.000 moet geschommeld hebben ⁽¹³⁾.

In 1921-1922 verschijnen er in Duitsland vele noodgeldreeksen, die in feite niet meer voor de omloop bestemd waren en enkel bedoeld om als kleurige en leerzame prentjes de talrijke verzamelaars te bekoren (zie afbeelding nr. 5).

Het valt niet te ontkennen dat er inderdaad van dit pseudo-noodgeld een grote bekoring uitgaat en dat de ontwerpers met veel vaardigheid hebben geput uit een rijke verscheidenheid aan bronnen, zoals ondermeer geschiedkundige gebeurtenissen en monumenten, heraldiek, plaatselijke kronieken en legenden, folkloristische gebruiken en klederdrachten, gebouwen en verkeersmiddelen, handel en nijverheid, kunsten en wetenschappen, staatslieden en dichters, spreuken, verzen en liederen, humor, satire en politiek, sport en spel, het landschap en

(13) *Die Sammlung*, Zeitschrift für Förderung der Sammelbewegung für Kriegs- und Not-Zeit-Erinnerungszeichen, Heft Nummers 1, August 1927.

Afb. nr. 5 : Stadt Bitterfeld, 75 Pfennig, 1 Dezember 1921

de mens ... Zo vinden wij alles dat maar enigszins als motief bruikbaar was op deze briefjes terug.

In het tijdschrift *Das Notgeld* werden tal van bijdragen gewijd aan het illustratief aspect van deze *Kleingeldscheine*. Een paar auteurs hebben er ook volledige studies over geschreven ⁽¹⁴⁾.

Maar hoe aantrekkelijk dit pseudo-noodgeld ook was, het werd destijds door vele verzamelaars categoriek afgewezen. Zij spraken met minachting over *Wuchergeld* en *Neppscheine* en zij hadden daartoe zeker goede redenen wanneer er maar steeds meer reeksen van 6×50 Pfennig, van 12×50 Pfennig, van 2×25 , 2×50 en 2×75 Pfennig en ook van 20, 30, 40, 60, 70 en 80 Pfennig de noodgeldmarkt overspoelden. Sommige gemeenten gaven per inwoner voor meer dan 1.000 Mark aan *Kleingeldscheine* uit. Andere gemeenten schaamden zich niet, zoals bijvoorbeeld Graefenhainichen, om in een enkele reeks 12×10 , 13×25 en 20×50 Pennig op te nemen.

Dr. Keller heeft deze geldklopperij in het maandblad *Das Notgeld* zeer nadrukkelijk als een ware plaag aangeklaagd. Wanneer hij zijn catalogus over de *Kleingeldscheine* voor de zesde uitgave ging bewerken heeft hij dit gebied in twee delen gesplitst.

(14) Gustav PRANGE, *Das deutsche Kriegsnotgeld*, Eine kulturgeschichtliche Beschreibung, Görlitz, 1921-1922, 2 delen 116 en 123 bladzijden.
Albert VON BORSIG, *Motive deutscher Notgeldscheine*, Berlin, 1923, 121 bladzijden.

Het eerste deel draagt de titel *Deutsche Kleingeldscheine 1916-1922*, 1. Teil : *Verkehrsausgaben*. Daarin vinden wij de biljetjes terug die naar zijn ervaring werkelijk in omloop geweest zijn ⁽¹⁵⁾.

De biljetten die niet circuleerden, de gelegenhedsuitgaven *Nur für Sammler* en het pseudo-geld voor weldadige doeleinden verspreid, bracht hij bijeen in een tweede deel onder de titel *Deutsche Kleingeldscheine 1916-1922*, 2. Teil : *Serienscheine* ⁽¹⁶⁾.

Beide delen samen omvatten meer dan 3.600 verschillende emittenten die circa 25.000 *Verkehrsausgaben* en 10.000 *Serienscheine* uitgegeven hebben.

Op 17 juli 1922 werd door de regering bij wet verboden nog noodgeld uit te geven en zo kwam er een einde aan de grote reeks uitgaven van *Kleingeldscheine*.

Tegenwoordig maken de verzamelaars er zich minder zorgen over of deze briefjes al dan niet in omloop zijn geweest. Men beschouwt ze samen als één enkel verschijnsel uit de geschiedenis van het Duitse geldwezen waarvan het verzamelen en de studie veel genoeg kunnen verschaffen ⁽¹⁷⁾.

De Grossgeldscheine van 1918-1921

Wanneer de vloed van *Kleingeldscheine* zijn hoogtepunt nog niet eens had bereikt, treedt er in de herfst van 1918 ook een nijpend gebrek op aan de courante Reichsbankbiljetten van 5, 10 en 20 Mark. Het noodgeld dat in omloop zal gebracht worden om de gestoorde monetaire toestand te regelen gaat men *Grossgeldscheine* noemen in tegenstelling tot de *Kleingeldscheine*, die de pasmunten reeds vroeger kwamen vervangen.

In de zomer van 1918 werd het overduidelijk dat de nederlaag van Duitsland onafwendbaar was. Spaargelden werden massaal afgehaald. De Reichsbank kon de toenemende vraag naar biljetten niet opvangen. In de drukkerij ontbrak het aan geschoold personeel. De sluipende inflatie uit de eerste oorlogsjaren begon scherpere vormen aan te nemen. Er moest steeds maar meer geld in omloop gebracht worden.

Op verzoek van de Reichsbank wordt op 9 oktober 1918 door de regering aan de grotere steden gevraagd om noodbiljetten van 5, 10 en 20 Mark te laten drukken. De Reichsbank verklaarde zich

(15) 6. Auflage, Berlin 1955, in drie banden A-G, H-O en P-Z, samen 459 bladzijden met een voorwoord van 25 bladzijden.

(16) Berlin, 1953, 121 bladzijden met een voorwoord van 16 bladzijden en een aanvulling van 15 bladzijden uitgegeven in 1954.

(17) Hedendaagse catalogi maken geen onderscheid meer tussen het echte en het pseudo-noodgeld uit deze periode. In een bijlage worden deze catalogi besproken.

hierbij bereid de helft van de drukkosten te dragen en ook in te staan voor mogelijke schade door vervalsingen. De emittenten werden echter verzocht om alle voorzorgen te nemen door het gebruik van een goed watermerkpapier.

Ook de handelskamers en grote bedrijven konden onder welomschreven voorwaarden voor het uitgeven van dit noodgeld in aanmerking genomen worden.

Naast de drie reeds vernoemde waarden werden er in sommige gevallen ook biljetten van 1, 2, 50 en 100 Mark uitgegeven. Al de biljetten mochten slechts in omloop worden gebracht voor een korte tijdsspanne, die niet over de 1ste februari 1919 mocht uitlopen (zie afbeelding nr. 6).

Afb. nr. 6 : Stadt Bayreuth, 5 Mark, 22 Oktober 1918

Ongeveer 550 verschillende emittenten hebben aan de oproep van de Reichsbank gevolg gegeven. Door Dr. Keller werden hun uitgaven beschreven in zijn catalogus *Deutsche Grossgeldscheine 1918-1921* ⁽¹⁸⁾.

In deze catalogus zijn ook enkele kleine groepen van *Grossgeldscheine* opgenomen, die na 1918 in uiteenlopende omstandigheden uitgegeven werden, maar die met dezelfde nominale waarden en met hetzelfde algemene uitzicht als gelijkaardige emissies kunnen beschouwd worden.

(18) 3. Auflage, Berlin 1955, 99 bladzijden met een voorwoord van 13 bladzijden.

Het zijn de biljetten die in Beieren tijdens de kommunistische machtsgrepen in 1919 werden gedrukt, de biljetten van de opstanden in het Rijnland in 1920 en in Silezië in 1921. Alles bijeen gaat het hier om 35 verschillende emittenten.

Over het algemeen zijn de *Grossgeldscheine* zeer verzorgd van uitvoering (zie afbeelding nr. 5) en hoeven zij voor sommige nooduitgaven van de Reichsbank niet onder te doen. Dikwijls hebben zij zelfs het uitzicht van echte banknoten en een verzameling van deze biljetten vormt een aantrekkelijk geheel.

Het inflatiegeld van 1922

In de geschiedenis van het Duitse geldwezen gaat het noodlot nu op een ironische wijze toeslaan. Op 17 juli 1922 verbood de regering iedere verdere uitgave van noodgeld en amper twee maanden later moest zij op 18 september 1922 bekend maken dat zij in bepaalde omstandigheden terug zou toelaten om noodgeld in omloop te brengen.

Midden 1922 had zich het tempo van de inflatie zodanig gaan versnellen dat de Reichsbank weerom niet bij machte was om de nodige biljetten gedrukt te krijgen, zelfs niet met de medewerking van private zijde.

Opnieuw diende er beroep te worden gedaan op de ondergeschikte besturen, de handel en de nijverheid om een helpende hand toe te steken.

De 715 emittenten die zulks deden vinden wij terug in de catalogus van Dr. Keller *Das Notgeld der Inflation 1922* ⁽¹⁹⁾. Tot het einde van 1922 gaven zij meestal biljetten uit met nominale waarden van 20 tot 1.000 Mark en bij de snel voorthollende inflatie werden er in het begin van 1923 voornamelijk biljetten van 5.000 en 10.000 Mark in omloop gebracht.

Het inflatiegeld van 1923

Dr. Keller heeft het inflatiegeld van 1922, dat men als een afzonderlijk geheel, een soort voorspel tot een drama beschouwen kan, in één enkel boekdeel gecatalogeerd. Om al de biljetten te beschrijven, die tijdens de dramatische hyper-inflatie uitgegeven werden, heeft hij wel acht boekdelen nodig.

Na de bezetting van het Ruhrgebied in januari 1923 nam de inflatie nog duizelingwekkend toe. Niettegenstaande het feit dat tientallen drukkerijen maar altijd bleven medewerken om Reichsbanknoten te drukken, kon de stijgende behoefte aan betaalmiddelen, met altijd maar hogere waarden, niet gedekt worden.

(19) 2. Auflage, Berlin 1954, 106 bladzijden met een inleiding van 7 bladzijden.

Een ware zondvloed van noodgeld gaat over Duitsland spoelen. Haast talloze steden en gemeenten, banken en bedrijven, spaarkassen en handelaars, zelfs vakverenigingen en werkgeversorganisaties gaan steeds maar meer briefjes met altijd maar meer nullen drukken (zie afbeelding nr. 7).

Afb. nr 7 : Stadt Weilburg, 500.000 Mark, 18 August 1923

In de maanden juli, augustus en in het begin van september 1923 kan men het nog met miljoenen stellen, half september en in oktober rekent men reeds met miljarden. Einde oktober en in november zit men volop in de biljoenen.

De biljetten uit de eerste inflatieperiode die in het begin van het jaar nog circuleerden hadden generlei waarde meer. De kinderen speelden met de briefjes van 1.000, 5.000 en 10.000 Mark. Hun ouders zaten diep in de miserie ook al waren zij multi-biljonairs en hadden zij hopen geld.

Met het catalogeren van al het papieren noodgeld, dat toen in haast onbegrensde mate werd uitgegeven, zette Dr. Keller als het ware de kroon op zijn levenswerk. Om de acht boekdelen onder de titel *Das Notgeld der Inflation 1923* ⁽²⁰⁾ te typen, in te binden en uit te geven had hij van 1958 tot 1961 ruim drie jaren nodig. Het

(20) 1. Band : A-E ; 2. Band : C-Esch ; 3. Band : Essen-Hatt. ; 4. Band : Haus-Leng. ; 5. Band : Leng.-Nürt. ; 6. Band : Ober-Soltau ; 7. Band : Somm.-Werdohl ; 8. Band : Werl-Zwota.

werden alles bijeen 1.132 bladzijden met een voorwoord van 20 bladzijden, zoals gewoonlijk een wetenschappelijke studie van de gecatalogeerde periode.

Niet minder dan 5.849 emittenten hebben tot het losbarsten van deze geweldige noodgeldexplosie bijgedragen en het globale aantal van de verschillende inflatiebiljetten ligt tussen de 70.000 en de 80.000.

In zulk een enorme massa van biljetten komen natuurlijk alle mogelijke formaten, verschillende papiersoorten, diverse watermerken en de meest uiteenlopende grafische kwaliteiten voor, van de minst mogelijke eenvoud en verzorging tot de uiterste grenzen van kwaliteit. en sierlijkheid. Vele steden hebben niet nagelaten om ook op hun inflatiegeld hun schoonste en belangrijkste gebouwen en monumenten af te beelden. Talrijke firma's hebben dit noodgeld met afbeeldingen uit hun bedrijven opgesmukt. Zo gaat er van het noodgeld uit deze periode nog een zekere bekoring uit.

(vervolgt)

Joris MERTENS

MUNTEN GEVONDEN IN DE LEIE TE DEINZE

Nadat in het najaar van 1974 de bedding van de Leie te Deinze was uitgebaggerd, werden in de opgehaalde specie sensationele oudheidkundige vondsten gedaan, die een geheel nieuw licht werpen op de geschiedenis van de plaats en de stad. Zo werden meer dan driehonderd munten en penningen gevonden van de Romeinse tijd tot heden, alsook een tiental prachtige voorhistorische, Gallo-Romeinse en Merovingische mantelspelden. Uit de massa potscherven dienen speciaal vermeld te worden : Romeinse terra sigillata, Gallo-Romeinse terra nigra ; talrijke fragmenten van Karolingische reliëfbandamforen en andere Badorf-keramiek ; een honderdtal specimina van Pingsdorf-aardewerk en een onoverzienbare hoeveelheid laat-middeleeuwse en post-middeleeuwse waar.

Verder zijn er nog duizenden andere zaken : schiet- en steekwapens, projectielen, eetgerei, sleutels en sloten, knopen en sieraden, loodjes, patacons, oude nagels en hoefijzers, Romeinse dakpannen, tegels, pijpen, knikkers, enzovoort.

De gevonden voorwerpen zullen tentoongesteld worden van 30 oktober tot 28 november 1976 in de kunstkelder van het museum, Emiel Clausplein 6 te Deinze.

Uiteraard interesseren ons in de eerste plaats de gevonden munten en penningen. Wij moeten er onmiddellijk de nadruk op leggen dat

precies de munten en de penningen het belangrijkste gedeelte van deze tentoonstelling zullen vertegenwoordigen. De katalogus van de munten is op dit ogenblik reeds persklaar en bevat niet minder dan 277 nummers. Daarbij komen dan nog eens 42 penningen waaronder 24 merkwaardige loden penningen.

Met vier Romeinse munten geen rekening gehouden, is het oudste stuk een dubbele tournoois van Filips IV de Schone van Frankrijk (1285-1314). De gevonden munten zijn in de tijd gespreid over een periode van bijna 700 jaar. 231 ervan zijn afkomstig uit het Benelux-gebied, 31 uit Frankrijk.

Merkwaardig is dat de gevonden munten behoren tot het zogenaamde « kleingeld », hetgeen gezien de grote hoeveelheid en de spreiding in de tijd geen toeval kan zijn. Een onderzoek in het domein van de volkskunde bracht wellicht de verklaring voor dit verschijnsel: wellicht zijn deze munten in het water terechtgekomen als offer voor een of andere watergeest of voor overleden zielen. Ook is het niet uitgesloten dat men zich als het ware een veilige overtocht wou afkopen. Een enquête dienaangaande bij de oudere bewoners van het gebied is nog aan de gang. Het is niet uitgesloten dat voor de aanwezigheid van penningen in de Leie dezelfde verklaring zou opgaan: een penning werd geofferd in plaats van een geldstuk. Men mag daarbij niet uit het oog verliezen dat vele penningen op een of andere manier in een bepaald gebied de functie van het geld overgenomen hadden zodat zij voor de bezitter ervan van even groot belang waren als het geld zelf.

Zowat één derde tot de helft van de tentoongestelde munten en penningen zullen in de katalogus afgebeeld worden. Wegens het uitzonderlijk belang van de ontdekkingen zullen deze vondsten volledig gepubliceerd worden in een speciale editie van de Kunst- en Oudheidkundige Kring van Deinze, die tevens tentoonstellingskatalogus zal zijn. De verschillende rubrieken zullen voorafgegaan worden door een uitgebreide inleiding. Meer bepaald voor wat de munten betreft zullen daarin de verschillende muntsystemen waarvan exemplaren gevonden werden besproken worden en zal hun onderling verband aangeduid worden. Tevens zal ook nader ingegaan worden op de verklaring van het voorkomen van deze munten meer speciaal op de vindplaats.

De katalogus zal ongeveer 200 bladzijden tekst bevatten en ongeveer 70 bladzijden foto's en tekeningen. Hij zal 300 frank kosten doch wie vóór 1 oktober 1976 bestelt, betaalt slechts 250 frank (inschrijven door storting van 250 BF op P.R. 000-0434500-37 van de Kunst- en Oudheidkundige Kring van Deinze).

Willy VANDERPIJPEN

EEN ZELDZAME AANWINST VOOR HET PENNINGKABINET

De heer Paul Dresse de Lébioles heeft het Penningkabinet volgende bronzen medaillon geschonken van keizer Probus (276-282):

Voorzijde: geharnast borstbeeld ten halve lijve naar links met lauwerkrans, houdt een bol vast met erop een Victoria. De linkerhand rust op het met een arend versierd handvat van het zwaard.

IMPCPROB/VSPFAVG

Keerzijde: drie « Munten » die elk een weegschaal dragen en een hoorn van overvloed; links aan hun voeten ligt een hoop metaal; de uiterste « Munten » kijken naar links, de middeinste naar voor.

MONETA AVG

Rome, 281-282, brons, 33,11 g.

Op de keerzijde van de bronzen medaillons uit de tweede helft van de derde eeuw werd vaak het motief van de drie « Munten » (gouden, zilveren en bronzen) afgebeeld. Dit was een propagandamiddel om er de bezitters van te overtuigen dat de keizer zijn volle aandacht schonk aan de munt precies op een ogenblik dat de waarde ervan voortdurend verminderde. Dit keerzijdetype kwam veelvuldig voor doch met een grote verscheidenheid aan voorzijdetypen (verschillende legenden, verschillende keizerportretten). Elk medaillon is in de meeste gevallen dus een zeldzaam stuk.

Dit is ook zo met het medaillon dat de heer Dresse de Lébioles aan het Penningkabinet geschonken heeft; de Weense geleerde K. Pink publiceerde in 1955 een zeer volledige catalogus van de medaillons van Probus. Hij kende slechts vier exemplaren van ons stuk. Drie ervan bevinden zich in openbare verzamelingen te Wenen, Parijs en Firenze. Het vierde behoorde tot de verzameling Herzfelder. In 1910 werd het te München door de expert Jacob Hirsch verkocht. In 1912 werd het te Wenen verkocht

door de gebroeders Egger. Dit exemplaar belandde via de expert Bourgey te Parijs in de verzameling van Edmond Dresse de Lébioles, de vader van de schenker.

De verzameling Dresse de Lébioles is vermaard om zijn uitgebreidheid en zijn grote hoeveelheid zeldzame stukken. In het tijdschrift *Les Beaux-Arts* werd er in 1937 door Alexis Curvers een artikel aan gewijd.

Jacqueline LALLEMAND

TWEE ZELDZAME MAASTRICHTSE FILIPSDAALDERS

Het Penningkabinet van Brussel verwierf onlangs twee Filipsdaalders, geslagen te Maastricht (Brabant) voor rekening van Filips II (1555-1598), waarvan de respektievelijke beschrijvingen er uitzien als volgt :

Voorzijde : borstbeeld van de koning naar links.
.PHS.D.G.HISP.Z.REX.DVX.BR. / I5 ster 90

Keerzijde : wapenschild van de koning.
DOMINVS.MIHLADIVTOR
Maastricht, 1590, zilver, 33,44 g.

Voorzijde : borstbeeld van de koning naar links.
.PHS.D.G.HISP.Z.REX.DVX.BR. / I5 ster 94

Keerzijde : wapenschild van de koning.
DOMINVS.MIHLADIVTOR

Maastricht, 1594, zilver, 33,77 g.

De muntslag van Maastricht vormt een belangrijke bron voor de geschiedenis van onze gewesten, vooral voor de woelige periode waarin de scheiding tussen Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden tot stand kwam. De ligging van het munthof aan de grens van het hertogdom

Brabant en zijn rol ten aanzien van de andere Brabantse ateliers hebben meegebracht dat de meeste Maastrichtse munten zeer gezocht en zeldzaam zijn, waardoor het vormen van een degelijk beeld van de muntslag in het hertogdom waarop Maastricht als het ware het sluitstuk betekent, erg bemoeilijkt wordt.

Zo was voor de periode 1589-1595, waaruit beide verworven Filipsdaalders stammen, méér dan 40 % van de produktie onbekend gebleven, hoewel de muntrekeningen (derde, 27 maart 1586 tot 29 mei 1589 : 8.040 exemplaren ; vierde, 30 mei 1589 tot 5 augustus 1593 : 7.840 exemplaren ; vijfde, 5 augustus 1593 tot 30 september 1595 : 3.535 exemplaren en zesde, 22 november 1595 tot 31 maart 1598 : 2.757 exemplaren) wijzen op een onafgebroken produktie, evenwel beduidend lager dan de Antwerpse die 2.195.692 stukken bedroeg. Door het verwerven van de Filipsdaalder van 1594, enig gekend exemplaar, kon het percentage niet gekende stukken tot 28 % teruggebracht worden en het theoretisch beeld van de muntslag dichter naar het praktisch beeld verschoven worden. Door het verwerven van de Filipsdaalder van 1590, naast een exemplaar uit een privé-verzameling het tweede gekende stuk, werd de verzameling van het Penningkabinet bovendien de enige openbare verzameling waarin een exemplaar van beide munten voor vorsers beschikbaar is geworden.

André VAN KEYMEULEN

HET NIEUWE ERETEKEN VAN DE PAPEGAY

De kennis en het verzamelen van eretekens behoort tot de numismatiek. Deze tak van de munt- en penningkunde is eerder een « stief- » dan een « troetelkind » van deze wetenschap en weinigen zijn er intens mee bezig. Zo verwondert het niet dat de term « faleristiek » zo goed als onbekend bleef. Het woord betekent de wetenschappelijke kennis van de eretekens.

Eretekens worden doorgaans door een of ander officieel orgaan uitgereikt voor uitzonderlijke prestaties of diensten. Naast de officiële eretekens bestaan er tal van private eretekens. Onder deze laatsten is de Orde van de Papegay wel een van de jongste.

Het ereteken met speld, lint en hangpenning meet 10 × 4 cm. Bovenaan bevindt zich, met aan de keerzijde de speld, een bronzen plat rechthoekje van 4 × 1,5 cm met onderaan een opstaand randje, met volgende tekst in reliëf : CONVENTIE DER / STEDELIJKE / SCHUTTERS GILDEN. Het lint is 3,8 cm breed en heeft als hoofdkleur diep hemelsblauw. Links en rechts hebben wij gekleurde loodrechte strepen van 3 mm breedte. Die van links : blauw, rood en geel ; die van rechts : rood, wit en blauw. De totale lengte van het lint bedraagt 5,2 cm.

De hangpenning is van boven voorzien van een ovalen ring die op de voorkant een bladerenmotief toont. De penning is één met de ring en meet 3,15 cm. Hij heeft aan de voorkant een smal opstaand randje. In het veld staat, in reliëf, een gekroonde, gestyleerde papegaai met dikke bek. Op het lijf drie brede, opstaande pluimen in waaivorm verspreid. Hij houdt met beide klauwen een sierlijke vuurslag vast waarop twee diamanten. Het einde van de vuurslag wordt gevormd door twee naar binnen gekrulde motieven in de vorm van een klein rozet bestaande uit drie bolletjes. Helemaal onderaan, de initialen van de ontwerper J P in één monogram verwerkt.

Op de keerzijde, die glad is, werd het cijfer 30 ingeklopt. Het is het dertigste exemplaar dat toegekend werd en uitgereikt is te Antwerpen.

Het nieuwe ereteken is het verdiensteteken van de Orde van de Papegay. Het is de « Conventie der Stedelijke Schuttersgilden »

(Convention des Gildes Urbaines) van ons land die het instelde ten einde verdienstelijke personen uit het gildeleven een blijk van erkentelijkheid te kunnen aanbieden. De « Orde van de Papegay » werd op 1 juli 1975 ingesteld. Het concept van het nieuwe ereteken komt van Marc de Schrijver, de secretaris-generaal van hogervermelde Conventie, die werd vrijgesteld vanaf 1 juli 1975. Het ontwerp is van Piet Janssens, graficus, woonachtig te Lier. Het stuk werd uitgevoerd door de firma Mauquoy te Antwerpen.

Voor dit nieuwe ereteken werden de kleuren zeer zinvol en geschiedkundig verantwoord gekozen. Zij herinneren aan onze aloude schuttersgilden, de roem van de middeleeuwen. De blauwe achtergrond is de kleur van de Colveniers- of Buksgilden (boks = geweer). Het wit of zilver en het rood zijn de kleuren van de Kruisbooggilden en tevens de kleuren van Sint-Joris, op verscheidene plaatsen de patroon van voornoemde gilde. Het goud of geel en het keel of rood zijn de kleuren van de aloude Handbooggilden en ook van het wapen van Jeruzalem.

De reeds vernoemde « Conventie » stelde de vereiste voorwaarden vast tot de toekenning van de Orde van de Papegay. Zoals bij officiële eretekens het geval is, zijn er ook bij de nieuwe orde meerdere « graden ». Wij nemen ze integraal over :

- A. *Bronzen medaille* : 1) 25 jaar lidmaatschap van een gilde. 2) 15 jaar bestuurslid van een gilde. 3) Vaste functies als alferis (= vaandrager), trommelager, nar, knecht of doelheer worden gelijkgesteld met bestuursfuncties. 4) 5 jaar lid van het Conventiebestuur. 5) Als « Konink » van een gilde. 6) Om andere zwaarwichtige redenen.
- B. *Zilveren medaille* : 1) 35 jaar lidmaatschap van een gilde. 2) 20 jaar bestuurslid van een gilde of 10 jaar lid van het Conventiebestuur. 3) 15 jaar erevoorzitter (ook Dekens of Hoofdmannen genoemd). 4) 25 jaar erelid van een gilde. 5) Degenen die zich driemaal koning schoten en dus de titel van Keizer mogen dragen. 6) Om andere zwaarwichtige redenen.
- C. *Gouden medaille* : 1) 50 jaar lidmaatschap van een gilde. 2) 30 jaar bestuurslid van een gilde of 15 jaar lid van het Conventiebestuur. 3) 25 jaar erevoorzitter of Deken of Hoofdman. 4) Bestuursleden van een organisatie similair aan de Conventie : nationaal of buitenlands en dit op voorstel van een gildebestuur. 5) 35 jaar erelidmaatschap van een gilde. 6) Konink zijn van de Conventie. 7) Konink zijn van de Europese Werkgemeenschap van Schuttersgilden. 8) Om andere zwaarwichtige redenen.

U begrijpt hierbij allicht dat de aanvraag door een gilde van een welkdanig ereteken dient te geschieden op een standaardformulier

van de Conventie en dat daarbij het overeenstemmende bedrag voor het ereteken dient overgemaakt aan het adres van de griffier.

Met onze bijzondere dank aan de secretaris-generaal van de Conventie voor de hulp en de welwillend verstrekte gegevens.

P. F. Jozef PITTOORS

NIEUWE EUROPESE MUNTUITGIFTEN (TOT 31 MAART 1976)

Bulgarije.

Nieuwe reeks 1975 : 1 stotinki (aluminium-koper-tin, 0,96 g, 15 mm) ; 2 stotinki (aluminium-brons, 1,95 g, 18 mm) ; 5 stotinki (aluminium-brons, 2,92 g, 22 mm) ; 10 stotinki (koper-nikkel, 1,60 g, 17 mm) en 20 stotinki (koper-nikkel, 3,10 g, 21 mm). De stukken verschillen van de vorige reeks door de aanduiding die voorkomt op de band van het staatswapen : links, 681 en rechts, 1944 in plaats van 9.IX.1944.

Duitse Bondsrepubliek.

Nieuw muntstuk van 5 mark, 1975, geslagen voor het Jaar van de Europese Monumentenbescherming. Het stuk is uit zilver (625/1000), weegt 11,2 g en heeft een doormeter van 29 mm. Het toont op de keerzijde een reeks gevels van gebouwen en muurramen die de verschillende bouwstijlen symboliseren.

Vorig jaar gaf de Bondsrepubliek een herdenkingsmunt uit voor de 100ste verjaardag van de geboorte van Albert Schweitzer. Het stuk heeft een waarde van 5 mark en heeft dezelfde technische karakteristieken als hogervermeld stuk. Uiteraard vinden wij op de keerzijde het portret van Schweitzer. Oplage : 8 miljoen exemplaren.

Duitse Demokratische Republiek.

Het Jaar van de Vrouw (1975) gaf aanleiding tot de uitgifte van een nieuw stuk van 5 mark (koper-nikkel, 12,4 g, 29 mm) dat op de keerzijde drie vrouwenhoofden met links een gestyleerde duif toont.

Dit jaar verscheen aldaar een stuk van 5 mark (zelfde technische karakteristieken als voornoemd stuk) dat de 200ste verjaardag van de geboorte van Ferdinand von Schill herdenkt. Op de keerzijde : een sabel en een sjako, de naam alsook het geboorte- en sterfjaar van von Schill.

Finland.

Finland herdenkt de 75ste verjaardag van president Urho Kekkonen met de uitgifte van een stuk van 10 markkaa, 1975, zilver 500/1000,

23,5 g, 35 mm. Op de voorzijde staat het portret van de president en op de keerzijde pijnbomen tegen een achtergrond van beboste heuvels. Oplage : 1 miljoen exemplaren.

Griekenland.

In 1975 bracht dit land een nieuwe reeks muntstukken in omloop. Drie munten zijn uit nikkel-brons : 20 drachmai met op de voorzijde het borstbeeld van Perikles en op de keerzijde de tempel op de Akropolis ; 10 drachmai met op de voorzijde het beeld van Demokritos en op de keerzijde een afbeelding van de structuur van het atoom ; 5 drachmai met op de voorzijde het beeld van Aristoteles en op de keerzijde de waarde-aanduiding.

Drie andere munttypen bestaan uit een aluminium-brons legering : 2 drachmai met het portret van Georgios Karaiskakis en op de keerzijde kanonnen uit de tijd van de onafhankelijkheidsoorlog ; 1 drachma met het portret van Konstantinos Kanaris en op de keerzijde de waarde-aanduiding.

De twee kleinste muntwaarden zijn uit aluminium : 20 lepta met op de voorzijde het wapen van de Griekse republiek en op de keerzijde een kopij van een stier zoals die afgebeeld staat op een Griekse munt uit de 4de eeuw ; 10 lepta met dezelfde voorzijde als voorgaand stuk en met op de keerzijde een afbeelding van een paardekop, eveneens een kopij van de beeldenaar van een Griekse munt uit de 4de eeuw.

Hongarije.

In 1976 verschenen vier stukken van 200 forint (zilver 640/1000, 28 g en 37 mm) waarvan het eerste geslagen werd ter herdenking van de 300ste verjaardag van het overlijden van Ferenc Rakoczi II, de leider van de Hongaren in hun onafhankelijkheidsstrijd tegen de Habsburgers.

De overige drie stukken zijn uitgegeven ter ere van beroemde Hongaarse schilders : Mihaly Munkacsy (1844-1900), Szinyei Merse (1845-1920) en Gyula Derkovits (1894-1934).

Joegoslavië.

Ter herdenking van de 30ste verjaardag van de overwinning op het fascisme bracht dit land in 1975 een stuk in omloop ter waarde van 5 dinar. Deze nieuwe munt is uit koper-nikkel-zink, weegt 6,75 g en heeft een doormeter van 27,5 mm. Op de voorzijde, het embleem van de republiek ; op de keerzijde, een aangepaste herdenkingstekst. Oplage : 1 miljoen exemplaren.

Man (eiland).

Het eiland Man gaf ook een stuk uit ter herdenking van de 100ste verjaardag van de geboorte van Winston Churchill. Het stuk van 1

crown is uit koper-nikkel (28,14 g en 38,6 mm) en stelt op de keerzijde het portret van de staatsman voor. Eveneens met datum 1975, werd een nieuw stuk van 25 pence in omloop gebracht. De munt is uit koper-nikkel en heeft een doormeter van 38,6 mm. Zij stelt op de voorzijde de beeltenis van koningin Elisabeth voor en op de keerzijde een Manx-kat. Van deze munt werden ook 30.000 exemplaren geslagen in zilver, bestemd voor de « verzamelaars ».

Monaco.

Naar aanleiding van het 25ste regeringsjubileum van prins Rainier III, bracht deze dwergstaat een nieuw stuk van 10 francs in omloop. Het dateert van 1974, bestaat uit een legering van koper-nikkel-aluminium, weegt 9,6 g en heeft een doormeter van 26 mm. Op de voorzijde staat het portret van de prins en op de keerzijde het staatswapen, de waarde-aanduiding en de data 1949-1974.

Eveneens met datum 1974 werd een nieuwe reeks uitgegeven waarvan ook versies in « proof » verkrijgbaar zijn. Deze reeks bestaat uit stukken van 1/2, 1, 5 en 50 francs en stukken van 10 en 20 centimes.

Oostenrijk.

Met jaartal 1975 bracht Oostenrijk nog drie herdenkingsmunten van 100 schilling in omloop : de eerste herdenkt de 50ste verjaardag van de invoering van de schilling als munteenheid. Op de voorzijde staat een knielende figuur die door houding en gebaren een zaaier symboliseert.

De tweede munt werd uitgegeven ter gelegenheid van de 12de Olympische Winterspelen die te Innsbruck doorgingen. Het stuk stelt op de voorzijde een skiër voor in de discipline « afdaling ».

Het derde stuk is eveneens uitgegeven ter gelegenheid van de Spelen en toont op de voorzijde de vijf Olympische ringen en een stadsaanzicht van Innsbruck. In 1976 verscheen dan het laatste stuk dat de Spelen herdenkt. Het betreft ook een stuk van 100 schilling waarop de springschans van Bergisel afgebeeld staat. Van de drie laatstgenoemde stukken bestaan in feite twee versies al naar gelang de stukken het muntteken van Wenen (Weens wapenschild) of het muntteken van Hall (wapenschild van Tirol) tonen.

Deze stukken van 100 schilling zijn uit zilver (640/1000), wegen 24 g en hebben een doormeter van 36 mm.

Polen

In 1975 bracht Polen drie nieuwe herdenkingsmunten in omloop. Het eerste stuk van 200 zlotych (zilver 750/1000, 14,47 g, 31 mm) herdenkt de 30ste verjaardag van de overwinning op het fascisme.

De overige twee stukken hebben een waarde van 100 zlotych (zilver 625/1000, 13,6 g, 32 mm) en werden respectievelijk geslagen ter ere van Helena Modrzejewska (1840-1909) en van Ignacy Jan Paderewski (1860-1941).

Portugal.

Dit land herdenkt de Dag van de Revolutie (25 april 1974) met de uitgifte van twee zilveren stukken : 250 escudos, 1976, zilver 900/1000, 24 g, 37 mm en 100 escudos, 1976, zilver 650/1000, 18 g, 34 mm.

San Marino.

Nieuwe reeks 1975 waarvan de keerzijden gewijd zijn aan dieren-motieven : 500 lire, zilver 835/1000, 11 g, 29 mm (drie vliegende meeuwen) ; 100 lire, acmonital, 8 g, 27,8 mm (hond en kat) ; 50 lire, acmonital, 6,25 g, 24,8 mm (vijf zalmen) ; 20 lire, bronzital, 3,60 g, 21,3 mm (vogelnest met wijfje die haar vijf jongen voedt) ; 10 lire, italma, 1,60 g, 23,3 mm (twee marmotten) ; 5 lire, italma, 1 g, 20,2 mm (egelfamilie) ; 2 lire, italma, 0,8 g, 18,3 mm (twee zeepaardjes) en tenslotte 1 lira, italma, 0,625 g, 17,2 mm (twee spinneweb).

Zweden.

Dit Skandinavisch land gaf in 1975 een herdenkingsmunt uit van 50 kronen naar aanleiding van de laatste Zweedse grondwetshervorming. Het stuk is uit zilver (925/1000), weegt 27 g en heeft een doormeter van 36 mm. Het stelt op de voorzijde drie kronen voor uit het nationaal wapenschild en op de keerzijde een fakkel met rondom handen die ten hemel opgeheven worden en die het kiesrecht van het volk symboliseren. Oplage : 500.000 exemplaren.

In 1976 zal een volledig nieuwe reeks van zes omloopsmunten geslagen worden. Zij bestaat uit vier muntsoorten die op de voorzijde het gekroond monogram dragen en op de keerzijde de waarde-aanduiding : 5 öre, brons, 2,72 g, 18 mm ; 10 öre, koper-nikkel, 1,35 g, 15 mm ; 25 öre, koper-nikkel, 2,18 g, 17 mm en 50 öre, koper-nikkel, 4,5 g, 22 mm. De overige twee munttypen tonen op de voorzijde het portret van koning Carl XVI Gustav : 1 krone, koper-nikkel, 6,97 g, 25 mm, met op de keerzijde het gekroond Zweeds wapenschild en 5 kronen, koper-nikkel, 9,53 g, 27,5 mm, met op de keerzijde de Zweedse vlag.

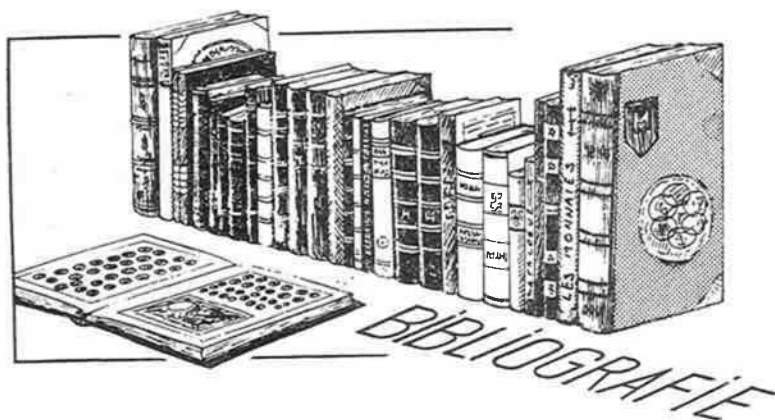
Alle stukken van de reeks 1976 kregen het muntteken E. en een hamer, kentekens van de nieuw opgerichte muntslagplaats te Eskil-

stuna alsook het muntmeesterteken U, zijnde de eerste letter van de naam van de muntmeester Ulvfot.

Zwitserland.

Ook Zwitserland herdacht het Jaar van de Europese Monumentenbescherming 1975 met de uitgifte van een stuk van 5 francs uit koper-nikkel (13,2 g en 31 mm). Op de voorzijde staat de tekst CONFEDERATIO / HELVETICA / 5 FR. en op de keerzijde twee handen en de tekst HEREDIO NOSTRO FUTURUM met de datum 1975. Oplage: 2,5 miljoen exemplaren.

A.V.K.

BOEKBESPREKINGEN

TIXIER, J. - CARTIER, J. F. - MARTIN, R. L. : *Annuaire international des monnaies*. (Editions Numismatique et Change, Louppy sur Chee, F - 55000 Bar-le-Duc. Prijs: 68 FF, te verhogen met 7,20 FF voor aangetekende zending in het buitenland. Stortingen kunnen verricht worden op C.C.P. Nancy 958.42 E).

Dit werk, gerealiseerd door de leidinggevende personen van het redaktiecomitee van *Numismatique et Change*, brengt een volledig overzicht van de biljetten en de metalen muntspeciën die in de wereld voorkomen. Het geeft, land per land, de munteenheid, haar onderverdelingen en eventueel ook haar verhouding ten opzichte van het goud, alsook de in- en uitvoer voorwaarden van de deviezen.

Voor elk biljet worden volgende bijzonderheden vermeld: beschrijving van de beide zijden, formaat, watermerk, veiligheidsdraad, kleuren, enz. ... Vele typen zijn trouwens afgebeeld.

Voor de metalen speciën krijgt men eveneens de beschrijving van de voor- en keerzijde, de doormeter, het gewicht en de metaalsoort.

Vervolgens zijn ook nog de stukken en biljetten vernoemd die uit de omloop genomen maar toch nog omwisselbaar zijn.

Twee hoofdstukken zullen voorzeker de beroepsmensen uit de wisselhandel aanbelangen vermits zij gewijd zijn aan de voornaamste reischecs en de goudstukken die dagelijks in de wereld verhandeld worden.

Het werk bevat ook een register van alle munten die in de wereld in omloop zijn met vermelding van de laatstgekende wisselkoers.

Het boek dat in een handig formaat (12 x 18 cm) uitgegeven is en niet minder dan 700 bladzijden bevat, biedt ons een geheel van moeilijk te verenigen en zelfs bijna onmogelijk te bekomen inlichtingen en zal uit dien hoofde onbetwistbaar veel diensten bewijzen.

M. C.

PURVES Alec A. : *The Medals, Decorations & Orders of the Great War 1914-1918*. London (J. B. Hayward & Son, 17 Piccadilly Arcade, Piccadilly), 1975. XI - (8) kleurplaten - 199 p., 24 zw.w. platen inbegrepen. 5.

Voorgesteld in een mooi gekleurd stofomslag is dit het eerste werk dat uitsluitend de orden, eretekens, verdienst- en herinneringsmedailles behandelt die gesticht werden voor de eerste wereldoorlog, of waarvan de verleningsmodaliteiten werden aangepast of de juwelen een wijziging ondergingen in nauw verband met deze oorlog.

Alhoewel veel van deze onderscheidingen reeds opgenomen werden in verschillende handboeken, betrof het toch steeds publicaties die de eretekens van één staat of een welbepaalde groep staten of naties omvatten. We denken hier bvb. aan « Für Tapferkeit und Verdienst » en « Pour le Mérite und Tapferkeitsmedaille » (resp. München 1954 en Berlin 1966) door Dr. K. G. Klietmann (het eerste in samenwerking met O. Neubecker) en die beide de onderscheidingen behandelen van de centralen in de eerste wereldoorlog en deze van de asmogendheden in de tweede.

Een eerste poging tot bundeling van de onderscheidingen voor de eerste wereldoorlog, zowel van de centralen als van de geallieerden werd in 1924 ondernomen door René Mathis die zeer verdienstelijk werk leverde met zijn « Les Croix de guerre » (Nancy, 1924, 135 p., 11 pl.). Huidig werk is door de auteur duidelijk gedacht voor de verzamelaar die méér wil dan stukken aan zijn collectie toevoegen. Maar ook hij voor wie het verzamelen slechts een bijkomend aspect van de ordekunde is, zal veel baat vinden bij het boek van Alec A.

Purves, wiens reputatie een absolute zekerheid biedt voor degelijkheid (hij is de auteur van « Collecting Medals and Decorations », dat reeds aan zijn tweede uitgave toe is en de beste algemene inleiding voor verzamelaars is die wij kennen).

De auteur verdeelde de te behandelen materie in vier grote delen : de geallieerden en de later bij hen aangesloten staten, de centrale machten, de neutrale landen en de staten die hun definitieve vorm en persoonlijkheid verwierven ten gevolge van de eerste wereldoorlog. Bij de behandeling van de eretekens maakt de auteur een onderscheid tussen de bestaande eretekens, doch verleend voor oorlogsfeiten, en decoraties speciaal gesticht, hetzij tijdens de oorlog ofwel daarna. We merken hierbij op dat de laatste stichting van een ereteken voor de eerste wereldoorlog geschiedde in 1968 in Italië !

De bij het uitbreken van de oorlog bestaande eretekens worden eenvoudig vermeld met hun stichtingsdatum ; commentaar wordt enkel gegeven waar er wijzigingen in de reglementering aangebracht werden in verband met verlening voor de oorlogsfeiten. Dit commentaar varieert van enkele lijnen tot een paar pagina. De meeste aandacht wordt natuurlijk besteed aan de bijzonder voor de oorlog gestichte onderscheidingen. Hierbij wordt het leeuwenandeel opgeëist door de werkelijk belligerente staten : België, Frankrijk, Groot-Britannië, de Verenigde Staten van N. Amerika, Oostenrijk, het Duitse Rijk en de Duitse staten, terwijl meelopers en de-kat-uit-de-boom-kijkers uit de aard van de zaak minder gelegenheid hadden om eretekens uit te delen. Ook twee neutraal gebleven landen, Denemarken en Nederland, verleenden eretekens voor de eerste wereldoorlog, voor philanthropische verdiensten of gewoon ter herinnering aan de mobielmaking van het leger.

Een zeer interessant hoofdstuk wordt gewijd aan wat de auteur « the emergent nations » noemt, staten uit de oorlog voortgekomen, daarbij het dubieus geval Slovakije dat zijn bestaan dankte aan het vernietigen van Tchechoslovakije door nazi-Duitsland in 1938, doch tijdens zijn kort bestaan zogenaamde vervangingsdecoraties stichtte voor landgenoten die door « vreemde » mogendheden onderscheiden werden voor oorlogsfeiten tijdens de eerste wereldoorlog. Intussen zijn verschillende van deze staten terug verdwenen, Estland, Letland, Litauen en ook Slovakije, wat hun eretekens nog aantrekkelijker maakt voor de ordekundige en de verzamelaar.

De auteur maakt in zijn teksten veelvuldig gebruik van bibliografische verwijzingen ter rechtvaardiging of staving van bepaalde details terwijl aan het einde van het werk een uitgekozen bibliografie een verder doorgedreven studie van het object mogelijk maakt. De illustraties zijn van goede kwaliteit maar toch betreuren wij het dat minder bekende eretekens niet afgebeeld werden (uitzondering gemaakt voor de Allied Subjects Medal) terwijl van overbekende stukken zowel de voor- als de keerzijde getoond wordt. Ook de acht kleur-

platen met ongeveer 160 decoratielinten zijn zeer verzorgd en accuraat uitgevoerd, maar ook hier ontbreken minder bekende linten. Een werkelijk verwijt willen we de auteur hier echter niet voor maken, integendeel, hij biedt een werk aan dat reeds jaren gewenst wordt en dat aan alle verwachtingen meer dan voldoet.

Ivo SUETENS

TIJDSCHRIFTENNIEUWS

Bulletin du Cercle d'études numismatiques

— 13de jaargang, nr. 2, april-juni 1976 :

S. SCHEERS, L'histoire des monnaies gauloises frappées sur le territoire de la Belgique actuelle.

M. THIRION, Le trésor d'aurei de 1770 trouvé à Nijlen.

J.-L. DESNIER, Nouveau bronze à âme de fer.

J. GHIJSSENS, Le denier de Brabant des XIIIe et XIVe siècles. Deuxième partie : la vérification.

R. WEILLER, Évolution des esterlins de Jean l'Aveugle, frappés à Damvillers.

In de rubriek « Bibliographie » bespreekt M. Bar het werk van Philip Grierson, *Monnaies et monnayage, introduction à la numismatique*.

De Geuzenpenning, Munt- en penningkundig nieuws

— 26ste jaargang, nr. 2, april 1976 :

W. K. DE BRUIJN, Galeria Valeria.

J. S. BOERSMA, Methodenkolloquium in Bad Homburg.

H. ENNO VAN GELDER, Een miskende Nederlandse muntsoort.

Maandelijks tijdschrift voor numismatiek

« Numismatica Leuven »

— 3de jaargang, nr. 6, juni 1976 :

Wij lezen voor U.

Brit maakt grove winst met smelten Zweedse kronen.

De muntsoorten uitgegeven tijdens het Romeins Keizerrijk. III.

Muntvondsten in Uzbekistan.

Hoe wordt men (geen) valsemunter.

— 3de jaargang, nr. 7, juli 1976 :

Nieuwe uitgiften.

De verzameling de Ligne onder de hamer.

Een weinig gekend Leuvens noodbriefje.

Numismatische wenskaarten.

Zoals voorgaande jaren, geeft de Cercle d'études numismatiques dit jaar een reeks van 12 numismatische wenskaarten uit. Deze zwart-witte wenskaarten zijn te koop met een los blad, waarop een passende formule naar keuze in het Nederlands of in het Frans, en met de omslag. Zij kunnen besteld worden tegen 12 frank per stuk, te betalen per overschrijving of storting op :

- P.C.R. 000-0957261-65 of bankrekening nr. 210-0054852-02 (Generale Bankmaatschappij) van de Cercle d'études numismatiques, Keizerslaan 4, 1000 Brussel.

Gelieve duidelijk te vermelden :

- het kennummer van de kaart
- het gewenst aantal
- de taal voor het inlegblad met de formule.

De reeks numismatische wenskaarten bevat volgende afbeeldingen :

Kennummer :

- L 31 *Gouden stater*. Brabant, Henegouwen en Zuid-Oost-Vlaanderen. Nerviërs (1ste eeuw v. Chr.)
- L 32 *Aureus*. Gallië, Postumus (263-264)
- L 33 *Triens*. Hoi, Merovingische tijd (6de-8ste eeuw)
- L 34 *Penning*. Dinant, Karel de Kale (843-877)
- L 35 *Penning*. Vlaanderen, Filips van den Elzas (1168-1191)
- L 36 *Dubbele sterling*. Henegouwen, Margaretha van Konstantinopel (1244-1280)
- N 11 *Gouden helm*. Vlaanderen, Lodewijk van Male (1346-1384)
- N 12 *Gouden leeuw*. Henegouwen, Filips de Goede (1433-1467)
- N 13 *Zilveren karolusgulden*. Brabant, Karel V (1506-1555)
- N 14 *Gouden soeverein*. Brabant, Albrecht en Isabella (1598-1621)
- N 15 *Gouden dukaton*. Brabant, Karel II (1665-1700)
- N 16 *Zilveren leeuw*. Verenigde Belgische Staten (1790)

Numismatische tentoonstellingen.

Van 1 juli tot en met 31 augustus gaat in de Galerie d'art « Les Oliviers » te Solles Toucas (Frankrijk) de tentoonstelling door van de verzameling van de heer René Leonard. De verzameling bevat voornamelijk stukken uit het Romeins keizerrijk.

Van 25 juni tot en met 30 september wordt in het Museum van de Munt van Parijs, quai de Conti 11, Parijs 6, een tentoonstelling gehouden van Mexikaanse munten. De tentoonstelling is alle dagen (behalve zon- en feestdagen) toegankelijk van 11 tot 17 uur.

Muntenveiling in het Atlantahotel te Brussel.

De firma Williame zal op zaterdag 25 september 1976 in het Atlantahotel te Brussel een openbare veiling houden van 5.500 stukken uit alle landen van de wereld en aangemunt in de loop van de laatste twee eeuwen.

Belangstellenden kunnen de veilingscatalogus aanvragen bij de firma Williame, Zuidstraat 5 te 1000 Brussel.

Veiling Sobelar, Brussel 15 mei 1976.

Ziehier een bondig overzicht van de voornaamste verwezenlijkte prijzen op voornoemde veiling : dukaton, Maria-Theresia, Antwerpen, 1754 : 17.500 BF ; zilveren leeuw, Brabantse Omwenteling, 1790 : 30.000 BF ; 1 cent, Willem I, Brussel, 1827 : 2.200 BF ; 2 francs, Leopold I, 1835 : 42.000 BF ; 25 francs, Leopold I, 1848 : 80.000 BF ; 10 centimes, Leopold I, 1832 : 7.000 BF ; Kongo, 5 frank, Leopold II, 1896 : 14.000 BF.

Een eigenaardig muntstuk van koning Albert.

De heer Evrard, rue des Écoles 22 te 6233 Wagnelée bezit een zilveren stuk van 50 centiem met Franstalige omschriften, geslagen in 1914 voor koning Albert. De keerzijde van het stuk is normaal, doch de voorzijde toont geen omschrift. De daartoe bestemde ruimte wordt volledig ingenomen door een tekening.

De heer Evrard bezorgt een potloodafdruk van dit eigenaardig stuk aan iedere lezer die hem er om verzoekt.

1 frank in medailleslag (België, Albert I, 1914).

In het *Tijdschrift voor Numismatiek* nr. 1, 1976, blz. 29 meldde de heer J. Demeijer uit Gent het bestaan van een stuk van 1 frank, zilver, 1914, Nederlandstalige omschriften, vervaardigd in medailleslag.

Dit stuk werd in Birmingham geslagen. Thans weten wij met zekerheid dat de aanmuntung van de Franstalige stukken van 1914 in het

begin van de maand augustus te Brussel begonnen is en verder gezet werd te Birmingham. De stukken met Nederlandstalige omschriften daarentegen zijn uitsluitend te Birmingham aangemunt en wel vanaf de maand november.

De binnenlandse muntomloop.

Uit het antwoord op een parlementaire vraag van de heer Baudson blijkt dat de Belgische muntomloop op respectievelijk 31 december 1975 en 30 april 1976 uit volgende muntsoorten samengesteld was :

	op 31.12.1975	op 30.4.1976
stukken van 250 frank	—	1.648.000
stukken van 100 frank	5.950.260	5.977.240
stukken van 10 frank	144.507.400	148.507.000
stukken van 5 frank	458.048.000	465.032.000
stukken van 1 frank	1.013.647.000	1.032.352.000
stukken van 50 centiemen	329.954.000	333.447.000
stukken van 25 centiemen	382.172.000	390.166.000

In memoriam André Weber.

Op 5 juli jl. kwam de heer André Weber, voorzitter van de Cercle Numismatique de Mulhouse (Frankrijk), in tragische omstandigheden om het leven. Samen met zijn echtgenote en een van zijn kleinkinderen werd hij op slag gedood in een verkeersongeval.

Het Europees Genootschap verliest in hem niet alleen een sinds lange tijd aangesloten lid, maar tevens een trouwe vriend wiens dienstvaardigheid en toewijding alom gekend en gewaardeerd werden. Hij was de voorzitter-stichter van de Cercle Numismatique van Mulhouse die onder zijn bekwame leiding uitgroeide tot een van de voornaamste Franse numismatische kringen. Hij nam tevens de redactie waar van het driemaandelijks tijdschrift van deze vereniging, dat op gebied van inhoud en kwaliteit een grote reputatie geniet.

André Weber was een echt numismaat die alleen belangstelling had voor de historische betekenis van de munten en die via talrijke tijdschriftartikelen iedereen liet meegenieten van zijn kennis en ervaring.

Het *Tijdschrift voor Numismatiek* biedt aan de beproefde familie en aan de leden van de Cercle Numismatique van Mulhouse zijn oprechte deelneming aan in de rouw die hun treft.

Afdeling Namur van het Europees Genootschap.

Ingevolge de jongste algemene vergadering van deze afdeling, gehouden op 16 april jl., dienen de inlichtingen verschenen in het *Tijdschrift voor Numismatiek* nr. 2, 1976, blz. 37 als volgt gewijzigd te worden :

Bestuur :

Erevoorzitter	Baurin G.
Voorzitter	Badot C.
Ondervoorzitter	Capelle M.
Secretaris	Mine J.
Schatbewaarder	Musique C.
Bibliothecaris	Stoquart J.
	Thiry R.
Commissaris	Laloux M.
	Stroobants G

Vergaderingen

waar	Cercle militaire, rue Lucien Namèche 54, Namur
wanneer	1ste zondag te 9 u. — 3de vrijdag te 18.30 u.

Briefwisseling :

betreffende het E.G.M.P. aan : Baurin G., rue Galliot 24, 5000 Namur.
 allerhande aan : Badot C., rue Gailliot 11, 5000 Namur of aan Mine J., chaussée de Louvain 229, 5004 Bouge.

Te koop gevraagd.

De heer F. Eyckens, Zandstraat 102 te 2410 Herentals zoekt volgende munten aan te schaffen :

Albanië, 10 leke, zilver 1968. Het stuk toont op de voorzijde het monument van Skanderberg te Tirana en op de keerzijde het Albanees wapenschild.

Joegoslavië, 50 dinara, zilver 1968. Op de voorzijde : portret van Tito en op de keerzijde het wapenschild met vlam.

Deze beide munten staan niet vermeld in *Yeoman*. Zij staan beschreven in *Encyclopédie universelle des monnaies* (J. F. Cartier en G. Schön), editie 1972, respectievelijk op blz. 54, nr. 45 en blz. 896, nr. 45.

Belangstellenden kunnen contact opnemen met de heer Eyckens.

RUILBEURZEN

Wie richt in
Wat

Waar

Wanneer
Reservaties
schriftelijk
telefonisch
Faciliteiten

Numismatica Leuven.
 internationale muntenruilbeurs, munten-
 tentoonstelling, jaarvergadering E.G.M.P.
 Provinciale Tuinbouwschool, Mechelsevest
 te Leuven.
 zondag 17 oktober van 9 tot 16 uur.
 tot 1 oktober 1976.
 Davit Luc, Rigessel 35 te 3111 Wezemaal.
 016/22 79 14
 parking, bar, buffet ter plaatse.

TE WEERHOUDEN DATA

19 september	numismatische dag van de Cercle van Couvin.
25 september	veiling Williame in het Atlantahotel te Brussel.
9 oktober	veiling Van Alsenoy in het De Keyserhotel te Antwerpen.
17 oktober	algemene vergadering van het Europees Genootschap in de Provinciale Tuinbouwschool, Mechelsevest te Leuven.
23-24 oktober	9de internationale ruilbeurs te Hasselt.
26-30 oktober	numismatische reis naar Oost-Duitsland, ingericht door de Cercle d'études numismatiques.
11 november	internationale ruilbeurs te Tienen.

Aanstaande veiling Van Alsenoy.

Op 9 oktober 1976 zullen Willem en Susan Van Alsenoy hun volgende openbare muntenveiling houden in de Jacobszaal van het De Keyserhotel, De Keyserlei te Antwerpen. Voor nadere inlichtingen : Kammenstraat 54 te 2000 Antwerpen.

VERZAMELAARS VERENIGING TILBURG

INTERNATIONALE MUNTENVERZAMELAARS TILBURG

Georganiseerd door de V.V.T. in 1976 op de zondagen 26 september en 28 november in het Restaurant Strandpark, Beekse Bergen bij Tilburg.

Zaal open 10.00 - 17.00 uur.

Entree fl. 2,-

Tafel reservering : J. Jussen 013-676870

Inlichtingen :

Secr. : Mevr. E. Jussen-Bos

Jacob van Campenstraat 26, Tilburg.

Tel. : 013-555447.